

OILA DAVRASIDA

№ 28 (374)
2019 - yil
11 - iyul
payshanba

www.od-press.uz

Ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy-ma'rifiy gazeta

Gazeta 2012-yil may oyidan chiqa boshlagan.

МАКТАБ ДАРСЛИКЛАРИ:

СИНОВ ЯНА ҚАНЧА ДАВОМ ЭТАДИ?

«Ўқиган бола...» - сифатдош

3-бет

«Ўқиган бола...» - соф феъл

ФОЖИАДА

ҳиссамиз қанча?
Ҳаммасига аёл айборми?

7-бет

МАОШ

вақтида берилмаса...

2-бет

«Форма» ишига АРАЛАШМАНГ!

2-бет

ҚАЙНОНА

афсусда, энди кеч...

6-бет

ВИЖДОН...

борми, болам?

8-бет

МУСТАҚИЛЛИК БАЙРАМИГА «СТАРТ» БЕРИЛДИ

Ўзбекистон мустақиллигининг йигирма саккиз йиллиги
«Жонажон Ўзбекистоним, мангу бўл омон!»
бош ғояси асосида нишонланади

Мамлакатимиз тарихида ўчмас саҳифа очган буюк истиклол туфайли Ўзбекистон ўтган давр мобайнида жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин эгаллаб, миллий тикланишдан миллий юксалиш сари дадил илгариллаб бормоқда, дейилади Ўзбекистон Президентининг «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг йигирма саккиз йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида»ги қарорида.

Бугунги кунда юртимизда тинчлик ва барқарорликни мустаҳкамлаш, инсон ҳуқуқлари, эркинликлари ва манфаатларини таъминлаш, Ватанимизни ҳар томонлама тараққий эттириш, унинг халқаро майдондаги обрў-эътиборини юксалтириш борасида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Биз учун устувор аҳамиятга эга бўлган вазифалар – аҳолининг ҳаёт даражаси ва сифатини яхшилаш, тадбиркорлик ва хусусий мулк ривожига кенг имконият очиб бериш, ёшлар, хотин-қизлар, кекса авлод вакиллари, ижтимоий ҳимояга муҳтож инсонларга доимий эътибор ва ғамхўрлик кўрсатишга қаратилган дастурларимизнинг ижобий натижалари нафақат мамлакатимиз, балки халқаро жамоатчилик томонидан ҳам эътироф этилмоқда.

Халқимиз учун энг улуғ, энг азиз айём, эркин, обод ва фаровон ҳаёт куриш йўлидаги барча ютуқ ва муваффақиятларимизнинг асосий манбаи бўлган Ватанимиз мустақиллигининг йигирма саккиз йиллигини катта тайёргарлик билан кутиб олиш, бу қутлуғ санани унинг моҳияти ва аҳамиятига, халқимизнинг фидокорона меҳнати, эзгу орзу-интилишларига муносиб тарзда нишонлаш кўзда тутилмоқда.

Шу мақсадда «Жонажон Ўзбекистоним, мангу бўл омон!» деган бош ғояни ўзида

мужассам этган ташкилий-амалий, маънавий-маърифий тадбирлар ҳамда тарғибот-ташвиқот ишлари амалга оширилади.

Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида Мустақиллик байрамига бағишлаб аҳолининг кенг қатламлари ўртасида маърифий учрашувлар, очик мулоқот ва сужбатлар, адабий-бадий кечалар, долзарб мавзулар бўйича фикр алмашувлар, маданий тадбирларни самарали ўтказиш мақсадида таниқли олимлар, ижодкор зиёлилар ва санъаткорлардан иборат тарғибот гуруҳлари ташкил этилади.

Юртимиз истиклолини тараннум этадиган энг яхши кўшиқ ва музыка асарлари учун «Ягонасан, муқаддас Ватан!» республика танловининг якуний босқичи ўтказилди. Шунингдек, «Энг улуғ, энг азиз», «Ранглар жилосида – она дийр», «Ватан учун яшайлик!» каби анъанавий кўрик-танловларни юқори даражада ўтказиш борасида тегишли ташкилотлар олдидаги вазифалар белгилаб берилди.

Байрам тадбирлари Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда маҳаллий бюджетлар ҳамда ҳомийлик хайриялари ҳисобидан, Тошкент шаҳрида эса Давлат бюджети ва Тошкент маҳаллий бюджети маблағлари ҳисобидан тенг улушларда қопланади.

МАҲАЛЛАЛАРДА МУАММОЛАР ЕЧИМ ТОПАЙТИМИ?

Аҳоли муаммоларини аниқлаш ва ҳал этиш бўйича «маҳалла – сектор – Халқ қабулхонаси – маҳалла» принципи асосида ҳамкорлик тизими жорий қилинган эди. Натижада ҳудудларда ижро этувчи органларнинг аҳоли билан яқин ва ҳамжихатликда ишлашига, ўзаро ҳамкорликни мустаҳкамлашга жиддий тўртки бўлди. Эндиликда аҳолини қийнаётган муаммо ва масалаларни ҳал этиш «қулоққа чалинган» гаплар асосида эмас, балки бевосита уйма-уй юриб, кенг жамоатчилик иштирокида қўриб чиқиш тизими йўлга қўйилди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигида Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича Республика кенгаши томонидан давлатимиз раҳбарининг 2019 йил 2 апрелдаги «Аҳоли муаммолари билан ишлашда маҳалла институтининг мавқеини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони ижроси юзасидан

ўтказилган брифингда бу алоҳида кайд этилди.

Фуқаролар йиғинларида жамоатчилик комиссиялари фаолиятини такомиллаштириш мақсадида жамоатчилик асосида фуқаролар йиғини раиси ўринбосари – ижтимоий ва маънавий-маърифий масалалар бўйича маслаҳатчи ҳамда фуқаролар йиғини раиси ўринбосари – тадбиркорлик, томорка ер эгалари фаолиятига кўмаклашиш ва ободонлаштириш ишлари бўйича маслаҳатчи лавозимлари

жорий этилди. Маҳаллада ижтимоий-маънавий муҳит барқарорлигини сақлашда кекса авлод вакиллари ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг нафақадаги ходимларининг бой ҳаётий тажрибасидан унумли фойдаланиш мақсадида «Кексалар маслаҳати» гуруҳлари ташкил этилди.

Жойларда фуқаролар йиғинлари фаолиятига маҳаллий ҳокимлик вакиллари раисининг асосиз аралашувига барҳам берилмоқда, дейилади ЎЗА хабарида.

МАКТАБДА ФОРМА САВДОСИ ТАҚИҚЛАНАДИ

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги ўрта умумтаълим мактаблари орқали ягона мактаб формаси савдосини ташкил этиш тақиқлангани ҳақида эслатиб ўтди.

Вазирлик ахборот хизмати хабарида кайд этилишича, директорларнинг ягона мактаб формаси савдосини ёки бошқа бичимдаги формаларни марказлашган ҳолда жорий этишни ташкил этиши тақиқланади. Мактаб формалари савдоси махсус савдо шахобчалари орқали ташкил этилади.

Эслатиб ўтамиз, 2019 йилнинг 18 июнь куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси «Давлат умумий ўрта таълим муассасалари ўқувчиларини замонавий ягона мактаб формаси билан таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида» 2018 йил 15 августдаги 666-қарорига ўзгартиришлар киритиш ҳақида қарор қабул қилди.

Мазкур қарорга кўра, ягона мактаб формаси 2019/2020 ўқув йилидан эмас, балки 2024/2025 ўқув йилидан бошлаб жорий этилади. Бунга қадар ўқувчилар мактабларга ягона мактаб формасида келишлари ихтиёрий бўлади.

ҚОРАЎЗАҚДА УЧ ЎФИЛ ФАРЗАНД ДУНЁГА КЕЛДИ

Қораўзақ туманида 7 июль куни уч эгизак фарзанд дунёга келди. Ҳозирда уч эгизак ва уларнинг онасининг ҳолати яхши, дея хабар бермоқда Қорақалпоғистон хабар агентлиги.

Эгизакларнинг отаси Руслан Базарбаев ва Гулсара Есенбаевалар болаларга яхши ниятлар билан Ҳабибулла, Ҳамидулла ва Халилулла деб исм қўйган.

Фарзандларнинг отаси Руслан «Yoshlar – kelajagimiz» жағфармаси томонидан берилган имтиёзли кредит маблағлари ҳисобидан хусусий тадбиркорлигини юритиб келмоқда, эгизаклар онаси Гулсара эса турмуш ўртоғига ёрдамчи. Уларнинг биринчи фарзанди Алпомиш ҳозирда беш ёшда.

Бир савол

Ойлик иш ҳақи қанча вақтда тўланиши шарт?

– Ишхонамизда ойлик маош ҳар ой бир хил муддатда берилмайди. Баъзида кейинги ойда ўтган ойнинг иш ҳақини оламиз. Аслида қонунчиликда иш ҳақи тўлаш муддатлари қандай белгиланган?

Т.Ботиралиев, Тошкент шаҳри

– Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг 161-моддасига кўра, меҳнатга ҳақ тўлаш муддатлари жамоа шартномаси ёки бошқа локал норматив ҳужжатда белгиланади ва ҳар ярим ойда бир мартадан кам бўлиши мумкин эмас. Ходимларнинг айрим тоифалари учун алоҳида ҳолларда Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати томонидан иш ҳақи тўлашнинг бошқа муддатлари белгилаб қўйилиши мумкин.

Бундан ташқари, мазкур модданинг иккинчи хатбосида ҳақ тўланадиган кун дам олиш кунини ёки байрам кунига тўғри келиб қолса, меҳнат ҳақи шу кун арафасида тўланиши белгиланган.

Шайхонтоҳур тумани адлия бўлими томонидан фуқароларнинг муурожаатларини кўриб чиқиш, жумладан, уларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш-

га доир бузилган ҳуқуқларини тиклаш масалаларида доимий иш олиб борилмоқда.

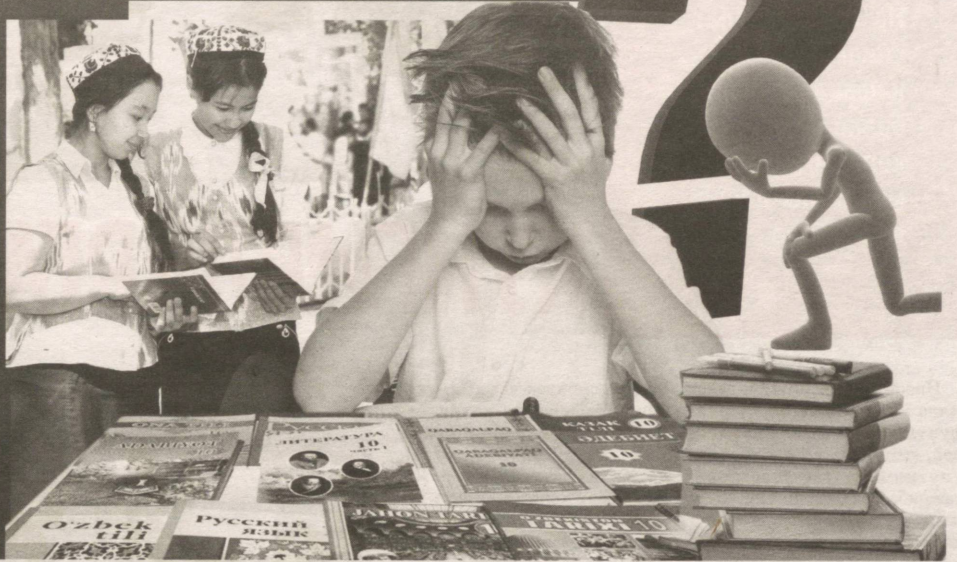
Жумладан, фуқаролар С.Аглаев, М.Азизов, М.Ахмедовларнинг 2019 йил апрель ва май ойлари учун ўз вақтида берилмаётган аванс ва ойлик маошларини олишида амалий ёрдам сўраб қилган муурожаатлари бўлим томонидан ўрганиб чиқилди. Меҳнат кодекси талаблари бузилишига йўл қўймайлик мақсадида бўлим томонидан қўрилган чоралар натижасида Шайхонтоҳур туман ҳокимлиги томонидан ушбу фуқароларга тўланмаган апрель ва май ойлари ойлик маошлари (бир киши учун 1,5-2 млн. сўм) тўлаб берилди.

Фарход АҚБАРОВ,
Шайхонтоҳур туман
адлия бўлими бошлиғи

МАКТАБ ДАРСЛИКЛАРИ:

СИНОВ ЯНА ҚАНЧА ДАВОМ ЭТАДИ

Ўтган йиллар давомида дарсликлар ва улардаги камчиликлар жамоатчилик ўртасида кўп муҳокамаларга сабаб бўлгани рост. Чунки мустақил давлатга айланганимизга ҳам яқинда 28 йил тўлади. Бироқ ҳалигача дарсликлар яратишда бир тўхтама келинмади, назаримизда.

Хўш, бугун амалиётда қўлланилаётган, ўқувчига илмий сабоқларни берадиган мактаб дарсликлари талабга жавоб берадими? Бу кетишда мактабларда синов дарсликларидан фойдаланиш жараёни қачонгача давом этади?

Ижтимоий тармоқларда ўқитувчилардан бири дарсликларнинг тез-тез янгиланаётгани ҳақида шундай ёзади: «Тарих, адабиёт каби ижтимоий йўналишлардаги дарсликлар қайтадан яратилди. Тўғри, шундай бўлиши ҳам керак эди. Лекин математика, физика каби аниқ фанлар бўйича дарсликлар ўнлаб йиллар давомида синовдан ўтган ва мукамаллашганди, бу фанларни қайта ўзгартиришга ҳожат бормиди? Куйи синфлардан бири учун яратилган янги математика фани дарслигининг синовида қатнашдим. Бу дарликда ҳеч қандай янгилик йўқ, фақат юқори синф дарсликларида мавзулар киритилиб, китоб қайтага мураккаблашган, чалкашган, соддалик ва изчиллик йўқолган эди, холос. Ўқувчиларим уни ўзлаштиришга қийналишди, аксарияти ўзлаштира олмади ҳам...»

Бунга фарзандига дарс тайёрлашда баҳоли қудрат кўмаклашадиган ота-оналар билан суҳбатлашиш жараёнида яна бир маротаба амин бўлдик. Уларнинг кўпчилиги математика фанидан (4-5-6-синфда ўқийдиган) фарзанди мисол ва масалаларнинг мураккаблиги сабаб, ўзлаштиришда қийналишаётгани ва натижада кўшимча фан тўғрисидаги беришга мажбур бўлишганини айтишди.

Мавзу юзасидан саволларимизга жавоб топиш мақсадида Бухоро вилоят халқ таълими бошқармасининг дарсликлар билан ишлайдиган бўлимига мурожаат қилдик.

— Умумтаълим мактабларини дарслик ва ўқув-методик қўлланмалар билан таъминлаш тартиби тўғрисидаги Ни-

зомнинг иккинчи бўлимида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 31 майдаги «Умумтаълим мактаблари ўқувчиларини дарсликлар билан таъминлаш тизимини такомиллаштириш борасидаги кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорига мувофиқ, умумтаълим мактабларининг биринчи синф ўқувчилари учун дарсликлар ҳар йили, 2-4-синфлар учун — икки йилда бир марта ва 5-9-синфлар учун — тўрт йилда бир марта янгиланиши белгиланган, — дейди дарсликлар бўйича методист Наврўз НУРОВ. — 2-4-синф ўқувчилари учун чет тиллари бўйича дарсликларнинг иш дафтари эса ҳар йили янгиланади.

Қайта-қайта янгиланаётган бу дарсликлар таълим сифатига таъсир қилмайди? Олий таълим муассасаларига кириш имтиҳонларида тақдим этиладиган тестлар ва уларнинг жавобларидаги чалкашликларни келтириб чиқармайди? Ҳар йили дарсликлар янгиланапти деб, Давлат тест маркази тест саволларини бир бошдан ўзгартирмаса керак... Бу каби сабаблар имтиҳонларини чеklangани ҳам мумкин.

— Амалдаги дастурда берилган мавзулар ўқувчилар учун ҳаётий кўникмалардан узок, ўрганилган мавзулар амалда қўлланилмайди, — дейди Жондор тумани 2-ИДУМИнинг она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси Мухаррам КАМОЛОВА. — Асосий вақт назарий билимларни курук ўргатишдан

иборат бўлиб қолади, чунки назарий маълумотларнинг кўпчилиги тор доирадаги мутахассислар учунгина тушунарли усулда берилган. Она тили ва адабиёт фани ўқув дастуридаги мавзуларни қундалик ҳаётга яқинлаштириш баробарида дастурга муомала маданияти, одоб-ахлоқ меъёрлари, миллий кадриятларни улуғловчи ўзбекона дунёқараш билан уйғун мавзулар киритилса, адабиёт дарсликларига ажратилаётган соатлар миқдори кўпайтирилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Бунинг натижасида ўқувчи мантикий фикрлашга, тўғри ва имловий хатоларсиз ёзишга ўрганади. Унда тафаккур қамолга етади, миллий кадриятларга ҳурмат туйғуси шаклланади.

5-синф она тили дарслиги (Н.Маҳмудов ва бошқалар) да мавзулар изчиллик билан берилмаган, шунингдек, бир неча мураккаб мавзулар тавсия этилган. Мавзуларнинг айримларига 9-синфга қадар қайта мурожаат қилинмайди. Жумладан, 5-синф она тили ўқув дастурида содда ва қўшма гаплар; кўчирма гаплар; кўчирма гаплар ва уларда тиниш белгиларининг ишлатилиши мавзулари учун 2 соат ажратилган бўлиб, бундай қисқа вақт давомида мазкур мураккаб мавзуларни ўзлаштириш имкони мавжуд эмас. Натижада, ўқувчилар 6-7-8-синфларда баён, иншо ёзиш жараёнларида кўчирма гапларни қўллашда хатоликларга йўл қўйишади. 6-7-8-синфларда мазкур мавзуларга оид назарий ва амалий билимлар давомий бериб борилса, бу каби хатоликларнинг олди олинган бўлар эди.

Амалдаги 6-синф она тили дарслигида -ган сифатдош ҳосил қилувчи кўшимчаси луғавий шакл ясовчи деб кўрсатилган (Н.Маҳмудов, А.Собиров, Д.Набиева, 57-бет). Унинг кенсинглик кўрсаткичи сифатида замон шаклини ҳам ифодалаш эса 5-синф она тили дарслигида

қайд этилган: Ўқиган бола — сифатдош. Феруза китобларини ўқиган — соф феъл. Бунда мазкур кўшимчанинг замон, шахсон маъноларини ифодалаб, кесимлик шакли вазифасида ҳам келиши тушунтирилади. Демак, 6-синф дарслигида бу жиҳатлар яна бир маротаба эса олинмиши мақсадга мувофиқ.

Дарсликлардаги мисоллар назоратида хатоликларга йўл қўйилиши қанча-қанча ўқувчини чалғитиши, нотўғри маълумотни миясига жойлашини тасаввур қиляпсизми? Агар вақтида бунинг олди олинмаса, ўқувчиларимиз билим олишидаги, имтиҳон топширишидаги иккиланмишлар давом этаверади. Жумладан, 8-синф она тили дарслиги (Х.Неъматов, М.Абдураимова, Р.Сайфуллаева) да эганинг ифодаланиши ҳақидаги назарий тушунчаларни асослаш мақсадида келтирилган мисолда хатолик мавжуд. Эга ҳаракат номи билан ифодаланган мисоллар қаторида «Иш иштаха очар» мақоли ўринсиз келтирилган (68-бет).

Адабиёт дарсликларига Алишер Навоий ҳаёти ва ижодини ўргатишда 5-6-синфларда мураккаблик мавжуд. Мавзулар ўзлаштирилишида ўқувчиларнинг ёш хусусиятлари инобатга олинмаган. Шунга кўра, 5-синфда Алишер Навоийнинг рубоий ва туюқлари ўргатилса, 6-синфда эса «Ҳайрат ул-аброр» дostonидан ибратли хикоятлар тавсия этилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди.

8-синф адабиёт дарслиги (Султонмурод Олим, С.Аҳмедов, Р.Қўчқоров)да Лutfий, Алишер Навоий ғазаллари берилган, ғазаллар тахлидида унинг аруздаги афонлини ўқувчи тушунмай туриб ёлдайди ва тезда унутлади. Мумтоз шоирларимиз ижодини ўрганишдан олдин аруз вазири ҳақида назарий маълумотлар берилиши ўқувчиларга ғазал ва бошқа мумтоз адабиёт жанрлари оҳанги ва ритми ҳақида тасаввур

ҳосил қилишда кўмаклашиши шубҳасиз.

Баъзи бир ижодкорларнинг таржимаи холи кейинги синф дарсликларига такрор келган ҳолатларни ҳам учратиш мумкин. Аслида эса ижодкор тўғрисидаги маълумотлар кўшимчалар билан бойитилгани маъқул...

Бошқа фанлардан дарс берадиган ўқитувчилар билан суҳбатлашганимизда ҳам ҳар бири ўз фани юзасидан турли таклиф ва мулоҳазаларни билдирди.

Аммо фанда, илмда бир тўхтама келиш пайти келмадими? Яна қачонгача синов дарсликлар тартиб берилаверади? Ахир, ҳар икки ёки тўрт йилда китоблар янгиланаверса, бунга миллионлаб маблағ сарфланади. Яна айни шу йиллар оралиғида муаллифлар ўртасида танловлар эълон қилиниб, миллионлаб пуллар уларни рағбатлантириш учун ажратилади...

Босқичма-босқич яратилаётган дарсликлар аслида бир-бирини такрорламасдан, аксинча, мазмунан тўлдириб бориши, тахсил олаётган ўқувчининг билимини мустақамлашга хизмат қилиши лозим. Зеро, ўқувчини новдага қиёслайдиган бўлсак, унинг униб, катта дарахга айланмишида дарслик муаллифларининг хиссаси салмоқли. Шу боис уларнинг ўзлари тақдим қилаётган дарсликда хато қилишга, адашишга ҳақлари йўқ. Жамиятда саводсизликнинг олдини олиш, юрт эртаси эгаларининг истиқболи учун ҳам бу масалага жиддий ёндашиш шарт ва зарур.

Наргиза ҚУВОНЧЕВА,
журналист

Бугун минглаб ёшларга кучоқ очаётган Наманган давлат университети нафақат ёшлар, балки мамлакат келажаги учун муҳим пойдевор яратмоқда.

КЎНГИЛЛАРГА НУР БЕРАР,

Инсон боласи ўз умри давомида ҳаётнинг не бир дорил-фунунларида таҳсил кўради, бой, қизикarli ва ҳеч маҳалда унутилмайдиган таассурот, тажриба орттиради. Шу аснода бу кутлуғ масканда қалби кайнок, меҳридарё устозларидан эшитган ҳикматли, мағзи тўқ гаплар, юракни жунбушга келтирувчи шеърлар уларнинг фикр оламини юксалтиради, дидини тарошлаб тарбиялайди.

Бугун экилган соғлом уруғ гуркираб униб чиқади ва олди уруғ хосилга аллақачонлар кириб улгурди. Жаннатмонанд юртимиз кундан-кунга илм мамлакатига айланиб улгурмоқда. Мамлакатимизда фаолият юритаётган барча турдаги илм масканлари мисли маърифат ўчоғи десак янглиш бўлмайди. Одамнинг кўнглини тоғ мисол кўтарадигани, ёшлар уларни завқу-шавқ, кунту-ихлос билан битириб, мамлакатнинг фахри, ифтихори бўлган университетларнинг мустақам ва салобатли қопқаларини дадил, шаҳдам тақиллатмоқда. Мазкур зиё масканлари халқимизнинг асл ўғил-қизларига замонавий билим берибгина қолмасдан, қайсида маънада, улар бу ерда саф-саф келаятган ёш ниҳолларни замонавий яшашга – замонамизнинг илғор киши бўлишига – ўз тақдирини ўзи мустақил, эмин-эркин, истагандай қуришига ўргатиб, кўникириб бормоқда. Хуллас, не-не поёнсиз, чексиз инсон камолоти уфқлари учун университет ўз бағрини очмоқда.

Наманган давлат университетида сабоқ олаётган қалби кайнок, орзулари бир олам талаба-ёшлар жуда ҳам серҳаракат, сергайрат, ҳар нарсага қизикадиган, серзавқ ёш ниҳоллар тоифасидан экан.

Фарзандим деб очар кучоқ

Шоирнинг «Юртим, кўнглингдек кенг осмонларинг бор» деган сатрлари эл орасида анча машҳур. Бу фикрни академик шоиримиз Ғофур Ғуломнинг «Қадим ўзбек халқини асл одам авлоди, Миср эҳромлариданда тарихинг қарироқдир» деган сатрлари янада мустаҳкамлайди. Чиндан ҳам, ўзбек халқининг

бағри осмондек чексиз, меҳри кенг, бардоши ва қаҳри ҳам хийла қаттиқ. Унинг меҳри, муҳаббати қанчалар бўлса, қаҳри ҳам шунчалар бор. Яна бир қизиқ ҳолатга тез-тез дуч келамиз. Агар нуруний, бола-чақасидан тинчиган бадавлат онахон ва отахонларни кузатгудек бўлсак, улар эндигина илмнинг машаққатли ва шарафли йўлини тутган набираларини бисотидаги энг тансик сўзлар билан алқаятганига гувоҳ бўламиз. «Илоё, яхши ўқиб, ўрганиб катта одам бўл! Эл-юртга қамишдек бел боғлаб хизмат кил. Ота-онанг, яқинларинг юзини ерга қаратадиган иш килма!» Қаранг, ёш ниҳолнинг нури келажаги учун куйиб-пишайтган меҳрибонларини, яқинларини хушнуд этиш учун ёшлар астойдил, жазм этиб, ҳар бир юмушга, ўқиш ва ёзишга, тажрибаларни пухта ва чуқур ўрганишга қаттиқ киришиб кетиши. Киришганини эса то охирига етказмагунча тинчишмайди. Боя айтганимиздек, ота-она, бобо ва буви ўз жигаргўшасига қараб, тикилиб, уларнинг қадди-камолти, ақли-аъмолидан беҳад суюниб, ҳар дамда бир бош ўсмоқда. Назаримда боболарнинг қилган эзгу ниятлари албатта, ижобат топгусидир.

Дарҳақиқат, ёш ниҳоллар олдида очилаётган илм, билим, фан ва улар орқали турли замонавий ихтисосликларнинг чўққилари, сир-синаотларини эгаллаш имконияти бекиёс. Ана шундай ёшларнинг каттагина қисми олтин водийнинг гавҳари дея таърифланадиган гўзал Наманганда ҳам анча сероб. Таъбир жоиз бўлса, воҳанинг юраги саналган Наманган давлат университети бундай ёшларни ўз бағрига олиб, тарбиялашдан сира-сира эринмайди. Аксинча бундай эзгу иш билан чексиз фахрланишади.

Шундайин бу ажиб бир боғ

Шундайин бу ажиб бир боғ,
Тавсиф этиб тўймам бироқ,
Фарзандим деб очар кучоқ,
Уза эмас, ўз жонимсан,
Гўзал Ўзбекистонимсан!

Пештоқига катта ҳарфлар билан чиройли қилиб ёзув битилган Наманган давлат университети биносига дарвозадан

кириб борар эканман, мени турфа тулларнинг ёқимли ифори ўзига мафтун этди. Улар шунчалик сероб эдики, гўё жаннат деб юборасиз. Беихтиёр, ҳаёлда шoirнинг дилга, кўнглига хуш ёқувчи ажойиб сатрлари такролланади. Умуман таълим масканидаги саранжом, саришталик, ободончилик ишларини кўриб кўнгли кўтарилди. Шундай гўзал гўшада сабоқ олган ёш ниҳолларнинг эртаси янада порлоқ экани шубҳасиз.

Ғайратсизлик энг хавфли, ёмон қусурлардан бири ҳисобланади. Бундай ҳислатга эга бўлган одамнинг иши ҳеч қачон олға босмайди, силжмайди. Ҳаётда, турмушда кўп кузатилган ҳолат шуки, ўзи ғайратсизлик, ланжлик – меҳнатга, ҳаракатга, эл-юрт равнақи ва ободончилигига иштиёқларинг секин-аста сўнишидан бошқа нарса эмас. Имкон қадар ёшларни бундай ёмон иллатлардан асраб қолиш нурнинг энг долзарб масалаларидан биридир. Аксинча, унинг ўрнига улар қалбига келажакка умид билан боқиш, ўз шахсий ҳаёти, фаровонлигини таъминлаш учун жон койитишни шакллантириш керак. Шу аснода ёшларнинг дидини ўстириш, уларга адабиётнинг, шеърининг юксак нафосатини, оҳангини англашти, муҳаббат уйғотиш айна паллада сув ва хаводек зарур. Илм даргоҳида айна шу нарсага жиддий эътибор қаратилмоқда. Шу мақсадда шоир ва ижодкорлар билан доимий учрашувлар ўтказилади.

– Ўтган йигирма саккиз йилни биз ҳаёт асосларини яратиш даври бўлди, деб атасак сира ҳам янглишмаган бўламиз, – дейди

Наманган давлат университети ректори, тарих фанлари номзоди, доцент Музаффар ЭСАНОВ. – Зеро, шу нарса беш қўлда аёнки, ўтган даврда мамлакатимизгина эмас, ҳар бир одам бу юртда ўзига, келажакка муҳим пойдевор қўйишга интилди. Шунинг учун таълимга, илмни қўллаб-қувватлашга бўлган сазой-ҳаракатлар бугунги кунда Ўзбекистон Президентини раҳбарлигида бутунлай янги босқичга олиб чиқилмоқда. Давлатимиз раҳбарининг жорий йил 28 февраль ва 1 март кунлари Наманган вилоятига қилган ташрифи чоғида бошқа соҳалар қатори олий таълим соҳасига ҳам жиддий эътибор қаратиб ўтди. Ана шу талабдан келиб чиққан ҳолда, 2019-2020 ўқув йилидан университетимизда битта факультет, иккита қўшма таълим лойиҳаси, тўртта кафедра очилиши, жумладан, худуддаги кадрларга бўлган эҳтиёжларни инобатга олган ҳолда йўналиш ва мутахассисликларни диверсификация қилиш мақсадида ўн тўртта бакалаврият таълим йўналиши, олтита магистратура мутахассислиги ҳамда битта қўшма таълим дастури (*тўртта таълим йўналишига эга*) очилиши мўлжаллаб турибмиз. Аслида бундай янгиликлар илм даргоҳига улкан саноҳият ва имконият эшикларини очилиши шубҳасиз.

Университет ректори Музаффар Эсановнинг таъкидлашича, янги ўқув йилидан бошлаб илм масканида қўшма таълим дастури асосида иккита – А.Гершен номидида Россия давлат педагогика университети (*emtita бакалаврият йўналиши ва учта магистратура мутахассислиги*) ҳамда Урал давлат медицина

институтини (*тўртта бакалаврият йўналиши*) билан ҳамда ўн тўртта бакалаврият таълим йўналиши, олтита магистратура мутахассислигини очилиши кўзда тутилган экан. Бунинг натижасида университетда бакалаврият таълим йўналишлари элликтага, магистратура мутахассислиги йигирма бештага етиб жами талабалар сони ниҳоясига етган ўқув йилига нисбатан бир ярим баробарга ошади.

Илм даргоҳида саккизта факультет, йигирма тўққизта кафедра мавжуд бўлиб, айна паллада ўттиз иккита бакалаврият таълим йўналишида, йигирмата магистратура мутахассислиги ва битта қўшимча таълим дастури асосида (*учта йўналиши*) кадрлар тайёрланмоқда. Қарийб ўн минг нафар талабаларга беш юз эллик бир нафар профессор-ўқитувчи сабоқ бериб келмоқда. Маълумки, бугунги кун ўқитувчиси ўз устида кунт ва сабот билан ишламаса, дунё айвонида келаятган воқеа-ҳодисалардан ҳабардор бўлиб бормаса, янгиликларни дарсга таъкид этиб бормаса қўзлаган мақсадида эриша олмайдди. Ана шу ҳақиқатни вақтида англаб етган университет жамоаси устозларнинг билим ва кўникмасини доимий тарзда ошириб бораётди. Ўқув даргоҳи уларнинг сафар харажатларини тўлаб берапти. Бундан ташқари педагог кадрларни касбий ўз-ўзини ривожлантириб бориши ва уларнинг динамикасини ўрганиш мақсадида профессор-ўқитувчиларнинг электрон портфолио тизими яратилди. Узлуксиз малака ошириш ва қайта тайёрлаш тизимида юқори ва яхши натижаларга эришган профессор-ўқитувчиларнинг базаси шакллантирилди. Тўғрида, бугун бу мақсад учун сарфланган маблағ эртага ўзини бутунлай оқлай бошлайди. Қолаверса, талабалар билимини баҳолашнинг замонавий, шаффоф ва адолатли (*автоматлаштирилган, тест синовлари*) усулларини, шу жумладан муайян фандан дарс берган педагогнинг яқини назорат жараёнидаги иштирокини истисно этадиган тизимни жорий этиш, олий таълим муассасалари битирувчиларини яқини давлат аттестациясидан ўтказиш тартибини янада тако-

Рисолат Уринов

ЁҒДУСИ НАМАНГАННИНГ

миллаштириш юзасидан аниқ ва мақсадли ишлар амалга оширилди. Бу коррупциянинг олдини олиш, талабалар билимини холис ва адолат тамойилларига мос тарзда баҳолашда айниқса кўл келмоқда. Илм даргоҳининг ахборот-ресурс марказида видео маърузалар ва вебинарлар хонаси ташкил этилган. Шу йилнинг апрель ойида Исоқхон Тўра Ибрат номидаги ихтисослаштирилган мактаб ўқувчилари учун тўртта электрон дарс ташкил этилди. Яқин келажакда эса турдош олий таълим муассасалари билан онлайн видео маърузалар ва вебинарлар ташкил этиш режалаштирилган. Яна бир муҳим гап. Олий ўқув юртида таълим шариоитини ошириш ва уларни модернизация қилиш замонавий ўқув-лаборатория ва ахборот коммуникациялар билан жиҳозлаш орқали моддий-техника базасини мустаҳкамлаш мақсадида барча ўқув биноларини оптик толали кабель билан ўзаро ягона тармоққа бирлаштириш ҳамда янгона тармоққа улаш учун оптик толали кабель тортилди. Бу мақсадлар учун

Хорижлик профессорлар тажрибаси

Ҳеч эътибор берганмисиз, юксак технологиялар, ахборот инкилоблари, компьютерлаштириш, глобализация замонида хориждаги бирор олий ўқув юрти билан алоқа қилмаслик, тажриба алмашмаслик, ўзбекча қилиб айтганда, «бор товоғим, кел товоғим» анъанасидан воз кечиш кегириб бўлмайдиган ҳолат ҳисобланади. Буни инобатга олган университет хориждаги қатор нуфузли олий ўқув юртлири билан яқиндан алоқа ўрнатган. Жумладан, хорижий таълим муассасалари

хамкорлик алоқалари ҳар икки томонга ҳам наф келтирмоқда. Мутахассис ва ёш ўқитувчиларни таянч олий таълим муассасасида тажриба оширишларини ташкил этиш узлуксиз йўлга қўйилди. Биргина жорий йилнинг апрель ойида ўн икки нафар профессор-ўқитувчи таянч олий таълим муассасасида тажриба ошириб қайтди.

Муаммо барҳам топди

Машойихлар бежиз илмнинг йўли узун ва машаққатли эканлигини таъкидлаб келмаган. Дабдурустдан бундай фикрни айтишдан кўзлаган бир мақсадимиз бор. Ростини айтсак, то шу кунга қадар илм қиламан деган инсон анчамунча сарсонгарчиликларни ўз бошдан кечириши бор гап эди. Масалан докторлик илмий даражасини олиш учун ҳам бўзчининг моқисидек гоҳ Тошкентга, гоҳ хорижга юргани-юрган эди. Энг муҳими ва асосийси ана шундай сарсонгарчиликларга узил-кесил чек қўйилди. Хуллас, даража шу ерда, яъни илм даргоҳининг ўзида бериладиган бўлди. Бу илм изловчиларнинг қимматли вақтини тежашга хизмат қилмоқда. Гап шундаки, 2018 йилнинг сентябрь ойида Ўзбекистон Республикаси Олий Аттестация комиссияси раёсати қарори билан Наманган давлат университети хузурида биология фанлари бўйича фаоллашган доктори илмий даражасини берувчи, педагогика фанлари бўйича фаоллашган доктори илмий даражасини берувчи ихтисослашган кенгашлар фаолиятини бошлади. Бу янгилик ҳам илм аҳлининг кўнглини шод этди. Яна бир гап. Айнан шу йилдан бошлаб университетнома «НамДУ илмий ахборотнома» – Научный

вестник НамГУ» илмий журнали физика-математика, кимё, биология, фалсафа, филология ва педагогика ихтисосликлари бўйича Олий аттестация комиссиясининг диссертациялар асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилди. Академик инновациялар фонди танловида «Аквакультура бўйича ўқув-амалий тренажер ташкил этиш» мавзусида ўтказилган танловда грант лойиҳаси ютиб олинди. Университет профессор-ўқитувчилари доимий изланишда. Уларнинг саъй-ҳаракатлари натижасида етти та монография, халқаро журналларда 166 та, республика журналларида 204 та илмий мақолалар нашр этилди. Ихтиролар учун битта патент, ЭХМ дастурлари учун иккита муаллифлик гувоҳномалари олинди. Биласиз, бугунги кунда жаҳонимизда аҳолининг иш билан таъминлаш долзарб масала ҳисобланади. Ана шу ҳолат инobatга олиниб университетда битирувчиларни имкон қадар ишга жойлаштириш чоралари университет раҳбариятининг доимий эътиборида бўлиб келмоқда. Вилоятдаги ўттиз тўртта корхона билан икки томонлама шартнома имзоланган.

Иктидорнинг белгиси

Мустақил фикрлаш, ҳулосалар чиқариш – талант ва иктидорнинг белгиси ва нишонасидир. Аҳамиятлиси, илм даргоҳида ўзида ана шундай хислат ва фазилатларни жо этган ёшлар сон-санокис. Улар доимо катта шижоат билан сабоқларни ўзлаштирмоқда. Буни қаранг, бундай ёш нихоллар қалбида иждоқорлик, ўзи меҳр қўйган соҳага шайдолик шунчалар қучлики, асти қўяверасиз. Университетнинг ўзбек тили ва адабиёти таълим йўналиши тўртинчи босқич талабаси Манзура Абдуллаева ҳамда хорижий тил ва адабиёт йўналиши тўртинчи босқич талабаси Шохиста Рашидова Навоий номидаги давлат стипендияси, физика таълим йўналиши тўртинчи босқич талабаси Худойберди Абдураззоқов Улуғбек номидаги, филология ва тилларни ўқитиш: инглиз тили йўналиши тўртинчи босқич тала-

баси Нигора Умархонова Исрол Каримов номидаги давлат стипендиясига лойиқ деб топилди. Умуман олганда, илм даргоҳида давлат стипендияси соҳиб ва соҳибаларига ҳавас қилиб, улардай бўлишга астойдил тиришиб-тирмашгаётган ёшлар кўпчилигини ташкил этади. Ана шундай ўттиз икки нафар иктидорли талаба фан олимпиадасининг республика босқичида иштирок этди ва уларнинг уч нафари ғолиб деб топилди. Бундай муваффақият ўз-ўзидан кўлга киритилгани йўқ, албатта. Унга Зоҳиджон Холдоров, Икромжон Ўқтамалиев, Нодиржон Каримов муносиб улуш қўшди.

Сирасини айтганда, 2018-2019 ўқув йилида ўтказилган спорт мусобақаларида университет талабаларининг 67 нафари халқаро, 500 нафарга яқини республика, 749 нафари вилоят ва туман миқёсида ўтказилган спорт мусобақаларида иштирок этиб, юқори ўринларга эга чиққанлигининг ўзидек илм даргоҳида спорт соҳасига жиддий эътибор берилётганидан далолат беради. Келажакда бу манзилдан дунёни лол қолдирадиган чемпионлар чиқишига умид қилиб қоламиз.

– Аслида Эрк, Озодлик, Хуррият бугунги кунда ўсиб келётган ёш авлоднинг ҳаёт ва орзу уфқларини беҳад, ҳадсиз кенгайтириб бормоқда, – дейди Наманган давлат университетининг ёшлар масалалари бўйича проректори, тарих фанлари номзоди, доцент Алишер ИСОҚБОВ. – Чиндан ҳам, бу неъмат уларга янги ҳаёт, янги ҳаёт, ўзгача кайфият бахш этмоқда. Уларнинг энг катта ниёти истиқлолнингизга, миллий раванкимиз манфатларига ўла-ўлгунча хизмат қилишидир. Айниқса, «Тафаккур синовлари», «Қувноқлар ва зукколар», «Хуқук билимдонлари», «Заковат», «Йил талабаси» сингари тадбирларда истиқлолнинг буюк неъмат эканлиги ёшлар онгига доимий равишда синглири борилаяпти. Бундан ташқари университетда факультетлар талабалари томонидан ташкил этилган «Хаваскор ёшлар театри» намойиш этган «Меҳр», «Тўда», «Хато», «Жайдари келин», «Захарли томчилар» ва бошқа спектаклларда ҳаётимизда учрайдиган салбий жиҳатлар рўй-рост очиб берилган. Колаверса, театр ёшларнинг туйғуларини тарбиялаб борапти.

Хулоса қилиб айтганда, водийнинг энг кўзга кўринган ва нуфузи балаанд илм даргоҳларидан бири саналган Наманган давлат университетида ташкил олаётган қалби қайноқ, умидли ёшларни мен жўшқин, улкан дарёнинг бошланғичида туриб чанқоғини қондирмоқчи бўлган инсонга, йўловчига ўхшатган бўлардим. Негаки, одам ана шу дарёни йўқотиб, назардан четда қолдиришни истамганидек, ёш авлод ҳам ўзига тўғри ва аниқ йўлни кўрсатувчи даргоҳдан мосуво бўлгиси келмайди. Зеро, бу манзил уни мудом нури манзиллар сари бошлаб боргусидир.

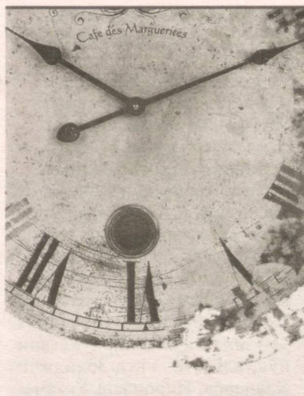
Улуғбек ЖУМАЕВ,
«Оила даврасида» муҳбири

қирк беш миллион сўм маблағ ажратилди. Шу билан бирга, илмий ва инновация маблағлари ҳисобидан қирк бир миллион сўм маблағга компьютер ва оргтехника воситалари харид қилинди. Жорий йилнинг биринчи яримида мукамал ва жорий таъмирлаш ишлари учун 821,4 миллион сўм маблағ ажратилган эди. Хорижий филология факультети биносининг иситиш тизими 170 миллион сўм эвазига мукамал таъмирланди. Ректорат биноси кириш қисми реконструкция қилинди. Бундай ишлар йил охирига қадар яна давом эттирилади.

профессор-ўқитувчиларини ўқув, сабоқ жараёнларига жалб этиш бўйича Руминиянинг Тимашуара Ғарб университети, Бельгиянинг Льеж университети, Италиянинг Пиза университети, Польшанинг Сельезия университети, Хитойнинг Кунминг Ботаника институти сингари ўттиз бешга яқин нуфузли олий таълим даргоҳлари билан ҳамкорлик йўлга қўйилди. Жанубий Кореядан келган икки нафар профессор-ўқитувчи қисқа муддат ичида талабалар билан эл бўлиб кетди. Айниқса, уларга наманганлик ёшлардаги тиришқоқлик жуда маъқул келмоқда. Сирасини айтганда,

«БИР КУН СЕН ХАМ ҚАЙНОНА БЎЛАСАН»

Каромат аянинг икки нафар ўғли бор. Каттаси Содик иккинчиси Ортик. Уларни едирди, ичирди ҳеч қимдан кам қилмай катта қилди... Умрнинг тез ўтишини қарангки, болалар кўз очиб юмгунча катта йигитлар бўлишди.

Иккиси ҳам бакуват, эсли-хушли бўлиб, вояга етди. Касб-хунар эгаси бўлишгач, уларни уйлантириш пайига тушган ота-она қувончдан ичига сиғмас эди. Кўп ўтмасдан, эркактой набираларнинг суякки бобо-бувисига айланишди. Икки ўғлингиз фарзандлари ҳам хаш-паш дегунча улғайди. Уйда Каромат аянинг айтгани-айтган, дегани-деган эди.

Бир куни гапдан гап чиқиб, ака-ука ўртасида келишмовчилик юзага келди.

— Ака, сиз нотўғри тушунманг-у, жиянингиз ҳам улғайиб, катта бўлиб қолди. Эрта-индин уйланидиган ёшга етди. Келин келгандан кейин уй бироз кичиклик қилмасмикин? Камига сизнинг келинингиз ҳам шу ерда бўлса...

Бу гаплардан жажли чиққан Содик укасига ўшқирди:

— Ҳа, ука!.. Ҳали биз уйга сиғмай қолдикми? Бунча бағринг тор бўлмаса, шунча пайт яшаб келганмиз-ку.

Аламдан хўрсинганча, эшикни каттик ёпиб, чиқиб кетди. Кечки дастурхон атрофида Содик гап бошлади:

— Дада, ойи, хайхотдай ховлига укажоним сиғмай қолибди. Шунинг учун ховлини тенг иккига бўлсаларингиз эркактой ўғлингиз ёнига уй солиб, ўзи хоҳлаганича кенгайтириб олармиди. Хўш, нима дейсизлар?

Она хайратдан қотиб қолди. Ортик ўрнидан туриб, кўлини пахса қилганча, «бу уй меники,

одат бўйича уй кичик фарзандга қолади. Демак, акам бошка жойдан уй олиб чиқиб кетиши керак. Ҳеч қандай ярим деган нарса йўқ, гап тамом!», дея ичидаги дардини айтиб, енгиллашиб олди.

Вазиятни кузатиб турган хотини мийғида қулганча, бир чеккада турарди. Бу гапларни эшитган ота-онани ўғлингиз бу даражада акасига оқибатсиз, бемехр бўлиб кетишини қутмаган эди.

Тонг отиши билан Содик хотини, бола-чақасини олиб, нарсаларини йиғиб, кетишга шайланди. «Ижарада яшасам ҳам сизларнинг миннатли ошингизни емайман», деди-ю, эшикни зарб билан ёпиб, чиқиб кетди. Онаси минг ялиниб, ёлвормасин, зорланмасин, фойдаси бўлмади...

Ойлар, йиллар ўтаверди. Содикдан хабар йўқ. Отасининг уни ахтармаган жойи қолмади. Охири эшитдики, оиласи билан бир хонали уйни ижарага олиб, кун кечираётган экан. Катта ўғли ҳам ўз аравасини ўзи тортиб юрибди... Рўзгор катта эди, харажат кўп эди. Шунинг учун ҳам бир хонали уйда яшаётгани малол келмасди...

Бир куни онанинг тоби қочди. Ортиқни ёнига чақириб, «Жон болам, акагни қайтариб олиб кел. Жаҳл чиққанда ақл кетади. Уйга қайтишин. Ахир, билиб-билмай гапирдинг-ку, тўғрими? Қаерларда юрган экан, болам бечора», — деб зорланди.

Ортик энди оғиз жуфтлаганда хотини илиб кетди: «Бизни энди

керагимиз бўлмай қолдимми ёки биз билан яшаш ёқмаяптими? Сизнинг минғир-минғир гапларингизни эшитиб яшаш бизнинг ҳам жонимизга тегди. Ҳар гапнинг бирида ўша ўғлингизни сўрайсиз! Майли, ўша ўғлингизни олиб келиб бирга яшайверинглар. Биз эса бу уйдан кетамиз. Ўғлингизни ишлари юришиб кетди энди уйингизга зор эмасмиз. Кетдик дадаси!...» Ортик хотинининг бу гапларига миқ этмади. Хотинининг ортидан судралиб чикканича, оиласи билан уйни тарк этди.

Онанинг кўз ёшлари бефойда кетди. Чунки ўғил орқасига қайрилиб ҳам қарамади. Уйда ёлғиз қолган ота-она нега бундай кўнгилсизликлар бўлаётганини пайқаб турарди. Афсус ва надомат чеккани билан энди кеч. Икки ўғил ҳам уйга қайтишни хоҳламади.

Ота-онасини қолдириб кетган бу ўғиллар учун ҳаёт шу қадар осон туюлар эдики, вақт ўтиб, ўзининг бошига шундай қуфатлар тушишини ўйлаб ҳам кўрмасди...

Каромат ая оҳу нолалари туғандан кейин ортага бир назар солди. Бир пайтлар эрининг бурнидан ип ўтказиб, ота-онани, акаларидан ажратиб, бошка жойга қўчиб кетгани, қайнонасининг «бир кун сен ҳам қайнона бўласан», дея зорланганлари бир-бир кўз олдидан ўтди...

Гулҳаё ҲУСАНОВА,
Учкўприк тумани

МЕН ЎҚИГАН КИТОБ

Бахт

Халқимиз орасида «Қундошлик уйда кунда жанжал», — деган топора юради. Бу ниҳоятда ўйлаб билган гап. Чунки қундошлар бир уйда яшаса, қунора бўлмаса ҳам, ҳафтада, ойда оилада жанжал чиқиши табиий.

Севимли ёзувчимиз Абдулла Қодирий «Ўткан кунлар» романида ўзбек миллатининг ҳаёт тарзи, қундошлар орасидаги низолар ва уларнинг салбий оқибатларини ақс эттирган. Асардаги тасвирларга кўра, Юсуфбек хожи агар икки келин ўртасида гап ўтганини кўрса, Қумуш ва Зайнабни ўз олдига чақириб, насиҳат қилади. Бундай ҳолларда Юсуфбек хожи, аввало, Қумушдан хафа бўлиб: «Ойим, ҳар нима сиз каттасиз, Зайнаб ёш, каттадан кичикка шафқат лозим, мундоғ яхши эмас!», — деган гапларни айтди. Сўнгра Зайнабга ҳам насиҳатлар бериб, «кейин иккисини дуо қилиб, бир-бирига салом» бердиради. Романда-

ги ҳар бир қаҳрамоннинг ўз қиёфаси мавжуд бўлиб, биз шундан Зайнаб образига тўхталиб ўтишни лозим топдик.

Абдулла Қодирий Олим понсадобшининг кизи Зайнаб портретини чизар экан: «Ўн етти ёшлар чамалик, қулча юзлик, оппокина, ўртача хуслидик», — деб таърифлайди. Зайнаб тақдир ҳукми ва ота-оналарнинг орзуси билан Отабекнинг суймаган хотинига айланади.

Романи ўқиб бўлгач ҳар бир китобхонда Қумушга нисбатан меҳр-муҳаббат ва ачиниш хисси-ю, Зайнабга нисбатан нафрат туйғуси пайдо бўлади. Тасаввур қилиб кўрайликчи, Зайнаб образи йўқ бўлганда

қандай бўларди? Ўйлашимизча, бу ҳолатда романнинг таъсирчанлиги йўқоларди. Мен ҳам «Ўткан кунлар»ни ўқиганимда қалбимда Зайнабга нисбатан нафрат туйғуси пайдо бўлган эди. Аммо унинг ўрнига ўзини қўйиб кўрган, унинг қалбидagi кечинмаларни чинакамига ҳис қилган инсонгина уни тўғри тушуниши мумкин. Чунки унинг ҳам аёл сифатида севишга ва севилишга ҳақки бор эди.

Қумушнинг Тошкентда қолгани Зайнаб учун нечоғлик оғир эканини сезиш қийин эмас. Қумуш келган қунданок Отабек жонланади, Юсуфбек хожининг «Марғилонда шундай келини-миз бор экан, билмай юрган

эканмиз», деган сўзлари Зайнабга қанчалик оғир ботганини тасаввур қилиб кўринг. Бу пайтда Ўзбек олимнинг ҳам Зайнабга нисбатан муносабати ўзгаради. Зайнаб ўтираё ўпок, турса сўпок, ундан фақат хато ва камчиликлар ахтарди. Ҳамманинг тилида Қумуш бўлиб қолади. Қумуш ва Зайнаб ўртасидаги ўзаро низолар ҳам Отабекни қийин ахволга солиб қўяди. Отабекнинг бу можаролар давом этаверса, иккаларининг битталарининг жавобларининг бераман, деган аччиқ сўзлари Зайнабга каттик таъсир қилади. Чунки Зайнаб биларди, Отабек Қумушни қанчалик севишини. Отабекнинг бу гаплари худди Зайнабга қаратилган ўқдек туюлар эди.

Айниқса, Зайнабнинг жавобсиз севиғи аламида ўртаниб, севамаган одами Отабек қучоғига ўзини ташлаб, жонсиз хайкални ўпиб, қучоқлаб ёлворишлари манзарасини ўқиганимизда унга ҳақиқатдан ачиниш ҳисси қучади. Отабек ота-онасининг орзусига ўз таъбирича жонсиз хайкал бўлиб ризолик берганини эслаймиз. Қундошлик муҳитида яшаган оғир-босиқ Зайнаб, опаси Хушрўй сўзлари билан аста-секин қасоскорга айлана боради ва Қумушга захар бериш даражасига етади. Зайнабнинг кўнглига гулгула солган Хушрўй

ҳам маълум маънода Қумушнинг ўлимига сабабчи. Аммо Қодирий Хушрўйни ошқора қораламайди. Уни Зайнабдан тубдан фарқ қилишини, ҳаёт тарзини, ички ва ташқи қиёфасини қизиқ беради. Бировнинг оиласини бузилишига қурилган «бахт»ни чинакам бахт деб бўлмайди. Хусусан, Хушрўйнинг ҳам ҳаёти шундай бахт эвазига қурилган ҳаёт эди. Қодирий шу тасвирлар орқали ўзбек аёлларининг мураккаб ҳаёт йўлларини, ундаги ҳар хил зиддиятларни реал тарзда очиб беради ва бу асарнинг ҳаққонийлигини янада қучайтирган.

Зайнабни биз ўз бахти учун қурашган аёл сифатида қўришимиз мумкин. Чунки ҳар бир аёл бахтли яшашни, севишни, севилишни хоҳлайди. Суймаган ёри хонадонидега севишмай яшаш Зайнабнинг изтиробрларини дақиқадан соатга, соатдан эса кунга кўпайтираверади. Бахти учун қурашган Зайнаб ўзи билмаган ҳолда Қумушнинг овқатига захар қўшади ва бу қилган иши хато эканлигини ўйлаб, охири телбага айланади. Абдулла Қодирий «Ўткан кунлар» романи билан ўзбек оила-ларининг ҳаётини, қундошлик муносабатларини реал тарзда очиб берган.

Мафтуна НОРҚУЛОВА

«Аёл боласини сотди»,
«Аёл боласини бўғиб ўлдирди»,
«Аёл жиноятга қўл ўрди»...

Бугунги шиддатли, ҳар кун миңлаб воқеа ва ҳодисалар бўҳрони гирдобда ўтаётган глобаллашув даврида АЁЛ зотининг қадр-қимматини, ҳимоясини кучайтириш йўлида амалга оширилаётган ислохотлар қанча бўлса, афсуски, аёл билан, унинг маънавияти билан боғлиқ ҳолатлар ҳам талайгина.

ФОЖИАДА ҲИССАМИЗ ҚАНЧА?

Масалан деб санай бошласангиз, бармоқ етмайди: «Аёл боласини сотди», «аёл боласини бўғиб ўлдирди», «аёл жиноятга қўл ўрди» ва ҳоказо...

Таҳлил учун кўпчиликни ларзага солган икки ҳолатни олайлик: 2018 йил 5 март кунин Наманган вилоятининг Норин туманида «Тошлоқ гранд» фермер хўжалиги боғида ёлланиб ишлаётган Учқўрғон туманида яшовчи Б.Х. боғдаги ҳожатхонада киз туққан ва уни қасдан ўлдирish мақсадида ҳожатхонага ташлаб юборган. Чақалоқ йиғисини эшитган шу боғ ишчиси А.Т. чақалоқни кутқариб қолган. Чақалоқ туман марказий туғруқхонасига ётқизилган.

2019 йил 2 июль кунин фуқаро Ф.Т. Сурхондарё вилояти Денов тумани, «Лолазор» маҳалласидаги «Ҳабибобод» бозори ҳудудида жойлашган аёллар ҳожатхонасида киз бола чақалоқни туғиб, ҳожатхона ичига ташлаб кетган. Ундан кейин ҳожатхонага кирган аёл чақалоқ йиғисини эшитиб, одамларни ёрдамга чақирган. Натижада чақалоқ кутқариб қолиниб, касалхонага жойлаштирилган. Балки булар биз билган, билиб қолгангина ҳолатлардир.

Нега асосий омилни кам эслаяпмиз?

Бунақа пайтда ижтимоий тармоқларда, ўзаро мулоқотларда ёшлар, айниқса кизлар тарбиясига масъул ташкилотларни, маҳаллани, ота-онани айблаш, боласини ҳожатхонага ташлаган аёлни лаънатлаш жараёнининг бошланиши табиий.

Интернет тармоғида, матбуотда «Эркак алдагани учун аёл шу ҳолга тушди» дейилмайди, «Аёл жиноят қилди», дейилади. Асосан АЁЛ ва унинг гуноҳи, жинояти ҳақида гапирилади.

Тўғри, боласини туғиб шу аҳволга солиш – албатта, ҳеч қачон оқланмайдиган ҳол. Бирок, аввало масала негизда ётган яна бир ҳақиқат – шу ҳолатни содир этишда маънавий маънода аёл билан теппа-тенг айбдор бўлган эркак омили, унинг тарбияси-ю шу фожидадаги

«ҳиссаси» етарлича баҳоланмайди.

Бундай ҳолларда аёлга нисбатан зўравонлик ҳолатини «ўзи хоҳлагани учун бирга бўлган», «вояга етганку» деган изоҳлар билан ёпиб юбориш ҳам аслида ҳақли муносабат эмас.

Фожианинг яна бир асосий сабаби...

Биз фожиа сабаблари, илдиэларига тўхталадиган бўлсак, аввало Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг Термиздаги «Султон Саодат» мажмуасини зиёрат қилиш чоғида ёшларнинг исломий таълим-тарбиядан узок қолганини ўз ўрнида баҳолаб, «Очик айтсак, одамларни тарбиясига Ислому нур эканлигини сингдирилмадик. Фожиамиз мана шу ерда», деб айтган сўзларини эслашимиз зарур бўлади.

Чунки Деновда бўлган мана шу мудҳиш ҳолатда ҳам никоҳсиз бола кўриш, оиласига хиёнат қилиш фожиаси болани туғиб ҳожатхонага ташлаб ўлдирish хулосасига чорабор етишининг негизиде ҳам оилада, атроф муҳитда аввало нафақат диний, балки инсоний ахлоқ қоидаларини, маърифатни англаб етмаслик ётибди.

Қаерга қараяпмиз?

Бугунги кунда жамоатчилик томонидан бот-бот такрорланаётган «масъуллар бош қаерга қарашяпти?» деган эътироз ҳам ўринли.

Шу ўринда Сурхондарё вилояти Хотин-қизлар қўмитаси раиси Мавлуда Қобулованинг Денов туманида бўлган ҳолат юзасидан берган маълумотиға тўхталамиз:

– Мен ўша кунин Денов туманида хизмат сафариде эдим. Профилактика инспекторидан эшитиб, боланинг соғлиғини суриштириб, туман тиббиёт бирлашмаси бош врачин билан тиббий ёрдам беришда эътиборсизлик қилмай, назоратда ушлагани навбатчи врачларға тайинладик.

Маълум бўлишича оилада 6 фарзанд – 2 нафар ўғил, 4 нафар киз улғаймоқда. Ф.Т.нинг маълумоти ўрта-маҳсуе, отасини ишлагаш руҳсат бермаганлиғи учун

уйида тикувчилик билан шуғулланиб келган. Унинг номусига амакисининг ўғли 1990 йилда туғилган ўзи билан бир маҳаллада яшовчи А.Т. теккан. Бола 2.07.2019 йилда туғилган, онасини ва ўзидан бошқа ҳеч ким билмаган. Отасини ва ака-укасидан қўрққанидан, қариндошуруғ, қўни-қўшнидан уялганидан онасини билан келишган ҳолда болани йўқ қилиш учун шу йўлни топган. Бола ҳожатхона янги тозаланганлиғи ва орқа томонини билан тушганлиғи сабабли ўз вақтида топилиб, тиббий ёрдам кўрсатилган. Ҳозирда саломатлиғи яхши.

Туман Хотин-қизлар қўмитаси раисини оиладан хабар олди. Оила маҳалланинг оддий оилаларидан. Отасини ҳам, оила аъзоларини ҳам воқеадан хабар топгач, яна бир хатоликка йўл қўйиб қўймадлиғи учун уларға вазиятни борича қабул қилиши ва яна кескинлаштирмадлиғи тушунтирилди. Ҳозир вазият назоратта олинди, болага гувоҳномани расмийлаштириш чорасини кўрилмоқда.

Яна кечикдик...

Тўғри, аслида бу каби бонг уришлар ҳам, халқ таъбири билан айтганда, «буларини бўлиб, бу ёғини бўлган»дан кейинги хабар олишлар ҳам, қайсибир масъулнинг ишдан олиши, кимгадир чора кўриш қабилир ҳам фожиани юмшатишга асос бўлолмайдик.

Чунки кўриниб турибдики, юқоридеги ҳолатини содир этган эркак ва киз яшаётган маҳаллада маърифий муҳит етарлича соғломлаштирилмаган. Қиз ҳомиласини «ҳожатхонага ташлаш учун» кўтариб юрган 9 ой давомида ҳеч ким ҳеч нарсани сезмаган.

Бугунги ислохотлар натижасида шу ҳолатлар содир бўлишининг олдинини олиш учун кўрилаётган чоралар, масалан, «Қизлар саломатлик марказини», «Аёллар маслаҳатхонасини», «Аёллар реабилитация марказини» каби ижтимоий химоялаш тузилмаларидан қўзланаётган мақсад ўз вақтида аҳолиға етказилмаган. Қиска қилиб айтганда, яна кечикилган.

ИҚТИБОС

Шавкат МИРЗИЁЕВ:

Маълумки, ҳар қайсини мамлакат, ҳар қайсини халқ ҳаётида Шахс – Оила – Жамият – Давлат деган тушунча ва қадриятлар ҳал қилувчи ўрин тутади. Жамиятнинг бирламчи ва асосий бўғинини бўлган оилани эса муҳтарам аёл сиймосисини асло тасаввур этиб бўлмайдик.

Халқимиз азалдан муқаддас Она зотиға, хотин-қизларға доимо юксак эҳтиром кўрсатиб келади. Аёлға бўлган ҳурмат-эътибор – бу аввало оилаға, жамият келажигиға бўлган ҳурмат-эътибор ифодасидир.

Шу нуқтаи назардан қараганда, «Ер юзидаги ҳар қайсини жамиятнинг маданий даражасини унинг аёлларға нисбатан муносабатини билан белгиланади», деган ҳақиқатли сўзларда албатта чуқур маъно бор.

(Ўзбекистон Президентининг Олий Мажлис Сенатининг йиғирманчиси ялти мажлисидаги нутқидан)

У ҳам аёл, унинг ҳам ҳимоячиси қонун

Ҳозирда жиноят содир этган аёл ҳақида шов-шувли эътироз ва ҳақоратға тўла миңлаб изоҳлар ва фикрларни кузатаймиз.

Бирок, Хотин-қизлар қўмитасини ва бошқа ташкилотлар ҳам аёл катта хато, ҳатто жиноят қилиб қўйса ҳам, у аёлға нисбатан омманинг нафратини кўзғатишға, «бу аёлға ўлим» қабилидаги кайфиятнини уйғотишға ҳақли эмас. Чунки, барча қатламдаги зарбаға учраган, жиноятини заминида битта ўзини турмаган аёлларни ҳам химоя қилиш қонунға зид эмас.

Боласини туғиб, ҳожатхонаға ташлаб юборган аёлнинг қилмишини мулақоқламаган ҳолда, ҳолат юзасидан кўзғатилган тергов ишини ақуларини қутиб, ушбу аёлни, унинг оиласини ҳозирги мураккаб руҳий ҳолатдан олиб чиқиш билан шуғулланиш Хотин-қизлар қўмитасининг вазифасидир.

Хулоса ўрнида...

«Биров гуноҳ қилганда, жим кузатиб туриш ҳам гуноҳдир», дейди доно халқимиз.

Бу каби ҳолатларни ўз вақтида олдинини маълум ташкилотларнинг ёшлар, аҳоли, қизлар ўртасида маънавий тарғибот ишларини самарали ташкил этиш, тадбирларни одамларнинг кундалик ҳаётиға бўлган таъсирини кучайтириш, жамоатчиликнинг ҳал этувчи улкан қудратини унумли фойдаланиш, оиладаги тарбиянини тўғри ташкил этишда давлат ва нодавлат ташкилотлар ўртасида ўзаро ҳамкорлиқни янада мустаҳкамлаш заруригини кўрсатиб турибди.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, юқоридеги фожианинг маънавий жароҳатини жуда чуқур ва тез тидалтиган эмас. Бу фожиа АЁЛнинг, мулақоқ айбисиз ГЎДАКнинг, ўша ОИЛАнинг тақдирини умрбод давом этишини ҳам бор гап. Бирок, ҳар қандай вазиятда ҳам ҳатонини тўғрилашға, жароҳатини битқазилшға, бу каби ҳолатлар такрорланмаслиғи учун ҳар маҳалла ва оила кесимида ҳаракат қилиш ўринлироқдир.

Ўзбекистон
Хотин-қизлар қўмитаси

